

VICS

IMPROVING PROTECTION OF
VICTIMS' RIGHTS:
ACCESS TO LEGAL AID

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

Poznań, dn. 12 listopada 2013 r.

Szanowni Państwo,

pozycja pokrzywdzonego w polskim procesie karnym odgrywa niezwykle istotne znaczenie. Obowiązujące rozwiązania ustawowe oraz ukształtowana na ich podstawie praktyka pozostawiają jednak wiele do życzenia, zwłaszcza w zakresie zapewnienia realnych możliwości ochrony własnych praw i interesów. Katalog uprawnień, którymi dysponuje ofiara przestępstwa powinien być zbliżony do uprawnień przysługujących sprawcy, a możliwość ich realizacji realny. Zagadnienie to jest szczególnie aktualne w kontekście zmian kodeksu postępowania karnego przygotowanych przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego, zmierzających do rozszerzenia kontrydiktoryjności postępowania sądowego.

Dotychczas cała uwaga wymiaru sprawiedliwości koncentrowała się na osobie sprawcy, spychając ochronę pokrzywdzonego niejako na drugi plan. Jednakże od niedawna można dostrzec nową tendencję w polityce Unii Europejskiej, która w centrum uwagi stawia prawa i gwarancje przysługujące pokrzywdzonemu w toku procesu karnego. Przejawem tego jest m. in. przyjęcie **dyrektywy ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw (2012.29/UE)**. Dostrzegalny jest także szereg inicjatyw podejmowanych m.in. przez organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, zmierzające do rozszerzenia zakresu dostępu pokrzywdzonego do pomocy prawnej i informacji.

Odnosząc się z uznaniem do szerzenia idei obrony ofiar przestępstwa, ochrony ich uprawnień oraz działalności na rzecz poprawy ich pozycji w postępowaniu karnym, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zdecydował się na realizację projektu pt. **„Improving protection of victims' rights: access to legal aid” („Wzmocnienie ochrony praw ofiar – dostęp do pomocy prawnej”)** współfinansowanego przez Komisję Europejską. Jego podstawowym celem jest zwiększenie świadomości prawnej społeczeństwa w zakresie praw i gwarancji procesowych przysługujących ofiarom przestępstw. Naszymi partnerami w realizacji projektu są: **Sabiedriskas Politicas Centrs PROVIDUS z Łotwy, Center for the Study of Democracy z Bułgarii oraz włoskie Consorzio Interuniversitario per la Formazione.**

W związku z powyższym serdecznie zachęcam do zapoznania się z głównymi założeniami projektu, które dostępne są na naszej stronie internetowej (<http://victimsrights.eu/>).

Jednocześnie pragnę zaprosić Państwa do współpracy przy realizacji przedstawionego projektu. Wieloletnie doświadczenie w świadczeniu pomocy prawnej, które jest

Państwa udziałem, z pewnością podniesie wartość praktyczną podjętej inicjatywy. Z góry dziękuję za zainteresowanie i poświęcony czas.

Z wyrazami szacunku,
Prof. UAM dr hab. Paweł Wiliński
Kierownik Zakładu Postępowania
Karnego
Wydział Prawa i Administracji UAM
Koordynator naukowy projektu

Główny cel projektu

Głównym celem projektu jest zwiększenie świadomości prawnej społeczeństwa w zakresie pozycji i praw ofiary w postępowaniu karnym. Projekt zakłada przeprowadzenie szeroko zakrojonej kampanii informacyjnej skierowanej do ogółu społeczeństwa. Głównymi adresatami są przede wszystkim osoby, które mają utrudniony dostęp zarówno do wymiaru sprawiedliwości, jak i wiedzy o prawie. Nieznajomość prawa sprawia, że osoby które padają ofiarą przestępstwa, często nie szukają pomocy w powołanych w tym celu, wyspecjalizowanych jednostkach. W związku z tym w propagowaniu informacji niezbędnych dla ofiar przestępstw, nacisk położony zostanie przede wszystkim na obcokrajowców oraz mieszkańców terenów pozamiejskich, ponieważ to właśnie członkowie tej grupy mają największe problemy w uzyskiwaniu niezbędnej pomocy.

Metody realizacji zadań

Realizacja założeń projektu doprowadzić ma przede wszystkim do umożliwienia oceny procesu harmonizacji ustawodawstwa krajowego z wymogami unijnymi w zakresie pozycji procesowej ofiar przestępstwa. Celem jest analiza źródeł problemów rodzących się w związku z ochroną pokrzywdzonego i znalezienia ich najskuteczniejszych rozwiązań.

Podczas inauguracyjnego spotkania partnerów projektu, które miało miejsce 4 marca 2013 r. w *Collegium Iuridicum Novum* w Poznaniu, dokonano wstępnych ustaleń dotyczących zarówno zakresu i skali podejmowanych działań, jak też metodologii dalszej pracy. Ustalono, że założenia inicjatywy mają zostać osiągnięte poprzez międzynarodową współpracę i wymianę doświadczeń partnerów, konsultacje prowadzone z profesjonalistami, jak i spotkania z mieszkańcami państw zaangażowanych w realizację projektu.

Promocja projektu

Kampania informacyjna przedsięwzięcia przebiegać ma dwutorowo, a zarazem kompleksowo. Osiemnastomiesięczne działania, oparte na współpracy międzynarodowej, sprowadzą się z jednej strony do zgromadzenia materiałów zawierających podstawowe informacje dla ofiary przestępstwa i do ich dystrybucji. Z drugiej natomiast strony przewidują przeprowadzanie profesjonalnych szkoleń praktyków, którzy zajmują się w codziennej pracy udzielaniem pomocy i informacji ofiarom przestępstw.

Szkolenia mają na celu wykształcenie nie tylko umiejętności działania zgodnie z prawem, ale i z szacunkiem oraz zrozumieniem w stosunku do osób potrzebujących pomocy. Na współpracy podjętej w ramach projektu skorzystać mają nie tylko praktycy, ale przede wszystkim ogół społeczeństwa, którego wiedza na temat przysługujących praw i możliwości szukania pomocy w obliczu przestępstwa wciąż nie jest wystarczająca.

Zmiany w regulacjach prawnych UE

Należy podkreślić, że nowe podejście w polityce UE związane jest przede wszystkim z przyjęciem dyrektywy ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, która weszła w życie 15 listopada 2012 r. (Dz. Urz. L. 315 z 14.11.2012 r. s. 57). Państwa członkowskie mają trzy lata na jej transpozycję do porządku krajowego. Nowa dyrektywa wzmacnia prawa ofiary w zakresie możliwości pozyskiwania informacji, wysłuchania czy ochrony ofiary i jej rodziny zarówno przed jak i w trakcie procesu karnego. Dyrektywa kładzie również duży nacisk na fachowe przygotowanie podmiotów udzielających pomocy ofiarom przestępstw, gwarantując szkolenia mające im uświadomić potrzeby ofiar oraz nauczyć ich traktowania ofiar z szacunkiem oraz w sposób bezstronny i profesjonalny.

Dotychczasowa praktyka UE

Przyglądając się bliżej przepisom UE można odnieść wrażenie, że dotychczas Unia nie przywiązywała należytej wagi do pozycji pokrzywdzonego w procesie karnym, a ochrona pokrzywdzonego była spychana na drugi plan. To pozycja oskarżonego i jego uprawnienia pełniły rolę dominującą w procesie karnym. W rezultacie takiego podejścia doszło do wykształcenia szeregu regulacji, które zabezpieczają prawa oskarżonego. Można do nich zaliczyć np. Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym; Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, a które pomijają pozostałych uczestników procesu karnego. W 2001 roku Unia Europejska przyjęła Decyzję Ramową w sprawie pozycji ofiary w postępowaniu karnym (2001/220/WSiSW). Głównym jej założeniem było wprowadzenie minimalnych standardów, które muszą zostać zachowane względem osób pokrzywdzonych przestępstwem. Niestety z przygotowanego sprawozdania wykonania postanowień tej decyzji, wynika, że nie jest ono satysfakcjonujące.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę powyższe, z uznaniem należy odnieść się do zmiany podejścia w polityce UE w zakresie ochrony gwarancji procesowych ofiar przestępstw. Należy pamiętać, że zasadniczym celem postępowania karnego obok wykrycia i pociągnięcia do odpowiedzialności sprawcy przestępstwa, jest również uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego. Warto zwrócić uwagę na to, że ofiara przestępstwa odrywa znaczącą rolę w procesie karnym nie tylko dlatego, że często jest jedynym źródłem dowodowym, ale przede wszystkim z uwagi na to, że jest osobą najbardziej narażoną na wszelkie negatywne zjawiska, które mogą pojawić się w związku z toczącym się postępowaniem karnym.

Nie powinniśmy tracić z pola widzenia wyjątkowo trudnej pozycji ofiary, również z uwagi na ryzyko wystąpienia w stosunku do niej procesu wiktymizacji pierwotnej oraz wtórnej. Z reguły osoby pokrzywdzone odczuwają bardzo dotkliwe, poważne i długotrwałe skutki związane z popełnionym przestępstwem. Z tego powodu system wymiaru sprawiedliwości oraz ogół społeczeństwa nie mogą ignorować ich potrzeb. Obowiązkiem organów wymiaru sprawiedliwości jest udzielenie ofiarom pomocy, minimalizowanie drastycznych konsekwencji wywołanych działaniem sprawcy dla życia osób pokrzywdzonych, a także zapewnienie im poszanowania godności, współczucia oraz dostępu do wyrównania szkody przez restytucję i kompensatę.

Zapraszamy do udziału w projekcie wszystkie podmioty, w tym zwłaszcza organizacje społeczne, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia zaangażowane w programy pomocy ofiarom przestępstw. Państwa doświadczenie może okazać się bezcenne zwłaszcza przy planowaniu oraz realizacji spotkań oraz szkoleń, których celem jest wymiana informacji oraz przekazywanie dobrych praktyk w zakresie pomocy ofiarom przestępstw.

Więcej informacji o projekcie dostępnych jest na stronie <http://victimsrights.eu/>